

BOGOSLOVSKA SMOTRA IZMEĐU TRADICIJE I VIZIJE

Željko TANJIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
zeljko.tanjic@zg.t-com.hr

Sažetak

U članku koji je prerađeno izlaganje sa Simpozija povodom proslave stote obljetnice osnutka i izlaženja *Bogoslovske smotre* autor govori o dvjema temeljnim odrednicama tog teološko-znanstvenog časopisa Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a to su: znanstvenost i crkvenost. Govoreći o njima, autor analizira na koji način je taj časopis u vjernosti tradiciji, ali i u izazovima novih vizija ostvarivao svoje temeljno poslanje, ali i temeljno poslanje svakog teološkog časopisa, koje pretpostavlja uronjenost u znanstveno okruženje i poštivanje znanstvenih paradigmi i izazova kao i stalnu izazvanost pitanjima crkvenosti koja se nameću polazeći od života zajednice kojoj svaki teološki časopis treba posvetiti posebnu pažnju jer je njoj upućen. U članku se daje presjek povijesno-teološkog oblikovanja *Bogoslovske smotre* upravo na tim temeljima.

Ključne riječi: teologija, tradicija, vizija, znanstvenost, crkvenost, *Bogoslovska smotra*.

Uvod

Bogoslovska smotra, teološko-znanstveni časopis Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, može se ponositi svojom stoljetnom tradicijom postojanja i izlaženja. U čitavom rasponu od samih početaka dvadesetog stoljeća, pa sve do danas, s kraćim i dužim prekidima taj časopis je bio i ostao na stalnom razmeđu vjernosti tradiciji vlastita postojanja i određe-

nja i izazova novih vizija i putova određenih posebice sviješću teološkog i znanstvenog trenutka. Upravo izazovi znanstvenosti teologije kao i izazov njezine crkvenosti predstavljaju najveći izazov i za Smotru. Na koji način se te dvije odrednice prožimaju i razgraničavaju pokušat ćemo izreći kroz interpretaciju postojanja časopisa polazeći od nutarnje logike i dinamike njegova nastajanja i razvoja.

Odmah na početku moramo reći da naslov ovog izlaganja pokazuje određene nejasnoće. Prva i najvažnija leži u prijedlogu »između«. Taj prijedlog, kako ističe Anićev *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, ima nekoliko značenja: »1. radi se o prostoru koji se proteže od jednog mjesta do drugog ili koji dijele dvije ili više osoba; 2. o vremenu koje je proteklo od jednog datuma, razdoblja, vremena do drugog; 3. uz genitiv znači da se tko ili što nalazi između dva predmeta. 'Između redaka' znači otkriti pravi smisao nekoga teksta, a u slučaju 'nešto između', između ne dopunjuje gramatički ni jednu riječ, nego se odnosi na kontekstualno izrečene krajnosti.«¹

U kojem od navedenih značenja razumjeti prijedlog »između« u našem naslovu? Je li *Bogoslovska smotra* »između« tradicije i vizije nešto samostojno, samodostatno? Nalazi li se između dvije neovisne veličine: »tradicije« i »vizije« koje su međusobno razdijeljene upravo Smotrom? Ili pak ovo »između« treba shvatiti kao nešto što se može čitati između redaka, kao otkrivanje pravo smisla ne teksta, nego samog postojanja i djelovanja *Bogoslovske smotre*.

Pitanja koja ovdje postavljamo nisu želje za retoričkom rasprom ili stvaranjem dojma jezične igre. Mogla su biti izbjegnuta, ali su nesvjesno uvjetovala početak izlaganja. Naime, kada smo na sjednici Odbora za proslavu stote obljetnice *Bogoslovske smotre* utvrdili taj naslov i kada sam ga prihvatio, nisam o njemu razmišljao na ovaj način. Pa ipak, upravo ta »nesvjesnost« otkrila je neke temeljne prijepore na koje u ovom kratkom izlaganju želim ukazati i koji mogu osvijetliti zašto je ovo naše radno slavlje veoma važno.

1. *Bogoslovska smotra* oblikovana tradicijom i vizijom

Stoga odmah na početku valja izreći temeljnu tezu: *Bogoslovska smotra* ne nalazi se »između« tradicije i vizije kao između dviju odvojenih veličina. Ona je zapravo oblikovana tradicijom i vizijom te je i sama postala i tradicijom i vizijom. Možemo reći da se u *Bogoslovskoj smotri* spajaju tradicija i vizija. Zna-

¹ Vladimir ANIĆ, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika u elektronskom formatu na CD-ROM-u*, Zagreb, [s. a.].

čenje ovog »između« stoga treba tražiti u kontekstu razumijevanja pojmova tradicija i vizija vezanih uz samu *Bogoslovsku smotru*.

Naravno, i sama ta dva pojma nisu manje problematična. Govoriti o tradiciji znači govoriti o višeznačnom fenomenu koji često ima negativan prizvuk povezanosti s nečim prošlim, okoštanim, nerazumljivim i teško prihvatljivim današnjem mentalitetu. Ipak, čak i postmoderni mislioci nisu u potpunosti odbacivali važnost tradicije, nego su tražili njezino radikalno propitkivanje. U teološkom kontekstu tradicija ima svoje posebno značenje. Pritom razlikujemo apostolsku Tradiciju, riječ koju možemo pisati velikim početnim slovom, od mnoštva tradicija pisanih malim slovom, kao što razlikujemo tradiciju kao sadržaj od tradicije kao procesa kojim se određeni sadržaj posreduje. Walter Kasper definira tradiciju u terminima filozofske antropologije na sljedeći način: »Iskustvo prijašnjih generacija, oblikovanih u simbolički sustav koji ljudski život čini ljudskim, mogućim, u onom u čemu nas osposobljava za orijentaciju u svijetu i podržava nas u traženju našeg identiteta.«² Briga oko tradicije oblikuje se posebice u određenim socijalnim i povijesnim uvjetima kao što su trenutci krize u kojima tradicija ne može biti uzeta samorazumljivo kao ona koja nam pokazuje pravo životno usmjerenje. Gdje je u takvim trenucima pravi izvor tradicije? Kasper smatra da se nalazi u samome životu koji je dublji od svake tradicije, ali se i on sam u potrazi za istinom, koja nadilazi svaku tradiciju, u povijesnom djelovanju oblikuje kroz tradiciju i kao tradicija.³

Zasigurno nije ni vrijeme ni mjesto oblikovati jedan sustavni pogled na tradiciju. Kao što nije ni vrijeme ni mjesto sustavnog promišljanja o tome što bi bilo temeljno značenje pojma vizije. Poznato je da je sv. Toma Akvinski smatrao *visio beatifica* krajnjim ciljem ljudskog života, jedinom pravom srećom.⁴ Ono što je u proučavanju njegove teološke misli tvorilo prijepor jest pitanje može li čovjek svojim naravnim snagama ne samo težiti prema toj sreći nego je i dosegnuti ili je za to potreban poseban milosni dar. S tim je usko povezano pitanje kako se ljudski duh neraskidivo povezuje s djelovanjem milosti koja nam je u Kristu darovana. *Doctor Angelicus* pokazao nam je da sve naše vizije koje su oblikovane potragom za istinom uviru u jednu temeljnu i sveobuhvatnu viziju koja u gledanju Boga nalazi svoj uvir koji nikad neće dokinuti razliku između stvorenog i Stvoritelja, ali će stvorenju biti darovano zajedništvo, *communio*, s darovateljem života.

² Walter KASPER, *Teologia e Chiesa*, Brescia, 1989., 83.

³ Usp. *Isto*.

⁴ Toma AKVINSKI, *Summa Theologie*, pars I, q.12, a.1; I-II, q.3, a.8.

Upravo u tom kontekstu promatramo *Bogoslovsku smotru* kao plod tradicije i vizije i kao jednu tradiciju i viziju, pisanu malim, ali ne beznačajnim slovom. Ona je naizgled samo jedan znanstveni časopis, ali je zapravo puno više od toga, kao što se može dogoditi da bude i puno manje od toga. Ona je plod vizije koja se pretočila u tradiciju kao način i put prenošenja te iste vizije, koja se stalno obogaćivala i uvijek se iznova oblikovala. Netko bi mogao reći da se radi o tzv. začaranom krugu. Mislimo da nije tako.

Vizija koju su naši časni prethodnici imali izrasla je iz plodne baštine bavljenja teološkim radom i promišljanjem, posebice nakon Prvoga vatikanskog koncila i enciklike *Aeterni Patris* Lava XIII.⁵ Već su tada uvidjeli, na tragu europskih iskustava, važnost i potrebu da se teološka misao oblikuje u, za to vrijeme novom mediju, znanstvenom časopisu. U tome vidimo nekoliko elemenata: njihovu ucijepljenost u kretanja europskih prostora, njihovu upućenost u zbivanja, posebice na teološkoj i filozofskoj sceni, kao i njihova traženja novih putova oblikovanja i izricanja teološke misli koja su urodila plodom – nastankom *Bogoslovske smotre*.

I to zapravo veoma rano na karti europskih teoloških učilišta. U hrvatskom okružju *Bogoslovska smotra* pripada drugom krugu početka izlaženja znanstvenih časopisa i po tome pripada među najstarije i najuglednije časopise. Među nama je glavni i odgovorni urednik jednog od najstarijih teoloških časopisa u Njemačkoj *Theologische Revue*, koja je počela izlaziti 1902. godine, prof. dr. Thomas Bremer.

Povijest *Bogoslovske smotre* ogledalo je uspjeha, poteškoća, izazova, vrsnih uvida kao i (to treba isto priznati) nedostataka teološkog, crkvenog i društvenog trenutka u Hrvatskoj, trenutka koji se proteže kroz ovih sto godina postojanja i osamdeset godišta izlaženja. No, u svim tim razdobljima i poteškoćama iznova se može prepoznati vizija koju su imali urednici i članovi Uredništva, kao i profesori Katoličkoga bogoslovnog fakulteta i drugih teoloških učilišta, jedno vrijeme okupljeni u Hrvatskoj bogoslovskoj akademiji.

Ne ulazeći u prosudbe pojedinačnih doprinosa, niti donoseći sud o tome je li se u pojedinim razdobljima moglo djelovati drukčije, smatramo da su dvije vizije, koje su već dio tradicije *Bogoslovske smotre* temeljne i za njezinu budućnost – to su znanstvenost i crkvenost.

⁵ Usp. LAV XIII., *Aeterni Patris*. Enciklika o ponovnoj uspostavi kršćanske filozofije (4. VIII. 1879.), u: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., 3135-3140.

2. Znanstvenost Bogoslovske smotre

Prije svega dakle, vizija znanstvenosti je ona koja želi znanstveno-teološki promišljati vjeru, život Crkve i društva, filozofska i znanstvena strujanja. U Smotri se ogledaju promjene znanstvenih i teoloških paradigmi od neoskolastičke i apologetske metode korištene u prvim godinama izlaženja, koje su bile prožete sučeljavanjem s modernizmom pa sve do prihvaćanja novih znanstvenih i teoloških paradigmi oblikovanih u postkoncilskom razdoblju te otvaranja istraživanjima iz područja drugih znanosti, posebice humanističkih i društvenih. Pažljivim se čitanjem tekstova može vidjeti da u različitim razdobljima nalazimo često potpuno suprotstavljene stavove koji pokazuju kako u nekim elementima *Bogoslovska smotra* upravo kroz dimenziju diskontinuiteta iskazuje vjernost tradiciji i viziji. Jer nove su spoznaje, znanstvene i teološke paradigme tražile i drukčiji pristup promišljanju i klasičnim teološkim pitanjima.

To dugo razdoblje naše teologije i Crkve nemoguće je razumjeti i shvatiti bez uvida u tekstove objavljene u Smotri, kao što je i jasno da nam tek predstoji ozbiljno istraživanje o utjecaju *Bogoslovske smotre* na mijene u našoj Crkvi, društvu i kulturi dvadesetog stoljeća. Sigurno da veliki nedostatak predstavlja neizlaženje časopisa u teškim poratnim vremenima Prvoga svjetskog rata a posebice Drugoga svjetskog rata jer je to razdoblje bilo vrijeme traženja drukčijeg teološkog govora u kontekstu ondašnjih povijesnih okolnosti. Bilo je to, posebice u Europi, razdoblje oblikovanja tzv. »nove teologije« koja je svoj put oblikovala oslanjajući se na povratak *ad fontes*, na povratak biblijskim i patriističkim izvorima teologije.

U svim tim razdobljima, bez obzira na ponekad skromne domete pojedinih članaka i autora, može se vidjeti da su naši profesori neumorno pratili recentnu teološku i znanstvenu literaturu. O tome posebice svjedoče recenzije različitih djela objavljenih na latinskom, talijanskom, njemačkom, engleskom, francuskom, španjolskom, slovenskom, češkom i slovačkom jeziku. *Bogoslovska smotra* je pokazatelj zauzetosti hrvatskih teologa, posebice profesora našeg Fakulteta da ostanu u tijeku teoloških zbivanja i rasprava različitih razdoblja. Zato je ona važan izvor ne samo za povijest teološke misli nego i za razumijevanje naše crkvene, društvene i znanstvene stvarnosti.

Bogoslovska smotra uvijek je težila tome da ostane vjerna svom temeljnom poslanju a to je objavljivanje teološko-istraživačkih radova, što je posebice istaknuo i Tomislav Janko Šagi-Bunić u svome uvodniku iz 1977. godine.⁶ Vizija

⁶ Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 4, 356-379.

teologije kao znanosti, istraživanje, dijalog i sučeljavanje s dometima istraživanja u drugim znanstvenim područjima bilo je uvijek važno obilježje Smotre, pa i onda kada se time koristila u apologetske svrhe. Zato je za sve nas, posebice za Uredništvo, pitanje kako ostati vjeran toj viziji danas kada je znanstvenost teologije, a time i smislenost jednog takva časopisa, na mnogim kušnjama. Kako da Smotra ne bude samoj sebi svrha i da se njezino poslanje ne iscrpljuje prvenstveno i jedino u tome da služi napredovanju profesora, nego da još više bude časopis koji će na teologiji svojstven način promišljati objavu, njezino posredovanje te ljudsku stvarnost u osobnoj i društvenoj dimenziji?

Prije svega tako da se još više radi na kvaliteti članaka, na ozbiljnosti recenzentskog postupka, ali i da se još snažnije oblikuje svijest o tome da je *Bogoslovska smotra*, pa i svi drugi teološki časopisi jedno od važnih mjesta zajedničkog susreta znanstvenih disciplina te mjesto kritičkog i dijaloškog susretanja drugih znanstvenih disciplina s teologijom i kršćanskom porukom. S te strane je ovaj časopis neizmjerljivo važan za samu prisutnost Crkve u znanstvenom, društvenom i kulturnom području, ali nisam siguran da smo toga dovoljno svjesni niti da tome pridajemo dovoljnu važnost.

Kako bismo odgovorili tim zahtjevima, u Uredništvu se trudimo slijediti sve upute koje nam glede načina uređivanja, postupka recenziranja i etičkog kodeksa te smjernica za grafičko uređenje, daje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Uspjeli smo u zadnje dvije godine cjelokupnu Smotru postaviti na internet, što je omogućilo da je u travnju 2010. godine *Bogoslovska smotra* bila časopis s najvećim brojem objavljenih radova u obliku punog teksta na Portalu otvorenog pristupa hrvatskim znanstvenim i stručnim časopisima Hrčak (5677), drugi je po najvećem rasponu objavljenih godišta nakon *Vjesnika Arheološkog muzeja*, ali s najvećim brojem sveščića. Iako je broj ulazaka na mrežne stranice relativan i nepouzdan podatak, ipak možemo reći da Smotra i u ovom području ulazi među prvih deset časopisa na Hrčku. U tijeku je, a sve u sklopu proslave stote obljetnice, izrada pisane bibliografije godišta 1981. – 2010. godine, s obzirom da za prethodna godišta ona već postoji.

Naravno, najveći izazov je pitanje referiranosti našeg časopisa u međunarodno priznatim bazama podataka. Premda smo na tom području ostvarili određene pomake, još nismo ni izdaleka zadovoljni. U tijeku je proces evaluacije Smotre na Web of Science, Art and Humanities Citation Index kao i proces za indeksiranje u CSA Sociological Abstracts. Jedno od pitanja koje se pritom nameće – pitanja su u rasponu od onih kvantitativnih (kao što je između ostalog i redovitost izlaženja, koju smo u zadnje dvije godine isto tako uspješno postići) do onih kvalitativnih – jest svakako i pitanje jezika. Nedavno

smo od jedne baze koju priznaje i Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa, ATLA, dobili negativan odgovor sa sljedećim obrazloženjem: »Nakon što smo godinu dana pratili vaša izdanja, pregledali ono što je na mreži, na temelju sažetaka mislimo da ste veoma kvalitetan časopis i da zaslužujete ulazak u našu bazu, ali mi nažalost nemamo stručnih suradnika koji mogu redovito i iscrpno pratiti tekstove na vašem jeziku.« Dakle, razlog nije u kvaliteti, nego je presudna činjenica da je hrvatski »malen« jezik.

U tom kontekstu jedno veliko i otvoreno pitanje jest pitanje kategorizacije članaka za koje smatramo da je u ovom obliku za humanističke znanosti veoma dvojbeno. Kada bi se kategorizacija, uz jasno sve veću strogost recenzentskog postupka, podijelila na znanstvene i stručne članke mislimo da bismo više učinili za znanstvenost nego što to činimo sada. Naravno, sve je to povezano i s pitanjem financiranja koje je ove godine više nego ikada neizvjesno i koje prijeti gašenjem mnogih časopisa. Zanimljivo je spomenuti da se gotovo tijekom cijeloga vremena izlaženja *Bogoslovske smotre* kao jedno od najvažnijih pitanja nametalo pitanje njezina financiranja. Te su poteškoće dovodile, pored političkih, društvenih i crkvenih okolnosti, u pitanje samu opstojnost časopisa, ponajprije zbog nemarnosti pretplatnika i nepostojanja stalnog i sigurnog izvora financiranja. Ta se situacija i danas nije promijenila, unatoč velikim naporima koje Fakultet, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Kršćanska sadašnjost čine. U tom pogledu mislim da će ova godina biti prijelomna posebice stoga što je potpora Ministarstva veoma upitna. Nadamo se da ova proslava stote obljetnice nije obilježavanje jednog kraja, nego obilježavanje početka jednog novog stogodišnjeg ciklusa.

Znanstvenost je dakle, izričaj temeljne vizije i tradicije ovog časopisa. Ako se pogleda njegov sadržaj, onda se može vidjeti da je toj viziji *Smotra* u različitim vremenima odgovarala na različite načine i s različitim uspjehom, ali nikada ne odustajući od tog zahtjeva.

3. Crkvenost *Bogoslovske smotre*

Drugi temeljni dio vizije i tradicije *Bogoslovske smotra* jest njezina crkvenost. Premda se nekom promatraču koji nije upućen u teološku misao ova tvrdnja može činiti u suprotnosti s malo prije izrečenom tezom o znanstvenosti, naša je teza da je teologija znanstvena jer je crkvena i crkvena je jer je znanstvena.⁷ Ovdje je dovoljno reći da znanost u traženju istine služi pojedincu i zajednici,

⁷ Usp. Walter KERN – Franz NIEMANN, *Nauka o teološkoj spoznaji*, Zagreb, 1994., 30-33.

da se znanošću bave osobe s imenom i prezimenom, poviješću i djelovanjem u zajednici, sa željom i usmjerenjem da razumijevaju život, društvo, prirodu i međusobne odnose, kao i da se prema svemu tome kritički odnose. To vrijedi za sva područja znanosti. Teologiji i teologu konstitutivna je ucijepljenost u Crkvu, zajednicu onih koji vjeruju. U toj zajednici teologu i teologiji pripada zadaća i poslanje da iz nutrine vjere traži njezino razumijevanje u skladu sa zahtjevima razuma (*fides quaerens intellectum*) unutar različitih modela znanja, u određenom povijesnom razdoblju na temelju vlastitih izvora i u suradnji s učiteljstvom.

U našoj su Crkvi mnogi teolozi to svoje temeljno poslanje izvršavali kroz radove u *Bogoslovskoj smotri* i želji da utvrđuju vjeru zajednice, ali i da je kritički promišljaju. Naravno, ovdje bi se moglo progovoriti o tome koliko je uspješno *Bogoslovska smotra* vršila ili ne to svoje poslanje. No, crkvenost je bila i ostaje temeljna vizija i tradicija *Bogoslovске smotre*, posebice u današnjem trenutku Crkve i društva u kojem se čini da je prisutna teza o »religiji bez teologije«, koja se shvaća kao ona koja komplicira ili prlja čistoću nutarnjeg iskustva ili pak kritički promišlja i time dovodi u pitanje ustaljene obrasce ponašanja, djelovanja i razmišljanja u crkvenoj zajednici. Teologija, i sama svjesna svojih granica i izvora, mora biti kritička na trostruki način, kako to ističe Max Seckler: na negativan način, na pozitivan i na kreativan način te kroz autokritiku vlastite metode i vlastite kritike, bilo unutar zajednice bilo u svijetu znanosti ili društvu.⁸

Zaključak

Danas je *Bogoslovska smotra* pred dvostrukim izazovom: s jedne strane da čitajući »znakove vremena« i u samoj zajednici promišlja i vrjednuje njezinu praksu, da se i sama obogaćuje njezinim životom te da svoja istraživanja učini relevantnijima za njezin život. No, ona ne može sama. Za to je opet potrebna svijest Crkve o važnosti teološkog rada za njezinu vjernost i poslanje. U tome području često se čuju kritike da teolozi, a time i *Bogoslovska smotra*, odgovaraju na pitanja koja nitko ne postavlja. No, kada se prelistaju njezine stranice, vidi se da u njoj nalazimo promišljanja o mnoštvu pitanja koja prožimaju i našu Crkvu i naše društvo, ali se ona ne pokušavaju ucijepiti ni percipirati kao relevantna za oblikovanje života Crkve, što onda međusobno osiromašuje i teologiju i Crkvu. Obje su na gubitku.

⁸ Max SECKLER, La teologia come scienza della fede, u: Walter KERN – Hermann J. POTTMEYER – Max SECKLER (ur.), *Corso di teologia fondamentale. Trattato di gnoseologia teologica*, 4, Brescia, 1990., 275-277.

Ako se na kraju vratimo početnom razmišljanju o naslovu ovog izlaganja, onda bi u raspravi o Smotri »između« tradicije i vizije bilo bolje da smo za naslov uzeli sam naslov Simpozija: *Bogoslovska smotra* je, dakle, i tradicija i vizija. Ona nas, da se poslužimo vlastitom interpretacijom Kasperove definicije tradicije, kroz teološko iskustvo prijašnjih generacija, oblikovano u simbolički sustav upućuje na ono što ljudski život čini ljudskim, mogućim, omogućuje teološku orijentaciju u svijetu i Crkvi i podržava nas u traženju našeg identiteta. Istodobno ona nam pomaže da oblikujemo, izrečemo svoje teološke vizije, bez kojih bismo bili veoma osiromašeni, kako bismo kroz traženje istine u konačnici prispjeli blaženom gledanju onoga koji nam je darovao ovih sto godina!

Summary

THE BOGOSLOVSKA SMOTRA BETWEEN TRADITION AND VISION

Željko TANJIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
zeljko.tanjic@zg.t-com.hr

This article is a presentation by the author at a symposium commemorating the one hundredth anniversary of the launching and publishing of the Bogoslovska smotra in which the author spoke about two fundamental determinants – scientificity and ecclesiality – of this scientific periodical of the Faculty of Catholic Theology, University of Zagreb. Speaking about these the author analyses how this periodical remained consistent to tradition yet faced with challenges of a new vision, it continued to realise its fundamental mission and that of all theological periodicals which presumes immersion into a scientific environment with respect to scientific paradigms and challenges on the one hand and the constant challenging questions of ecclesiality which imperatively originate from the life of the community. Every theological periodical should dedicate special attention in particular to the community for it is the community the periodical is directed to. The article gives a cross section of the historical-theological shaping of Bogoslovska smotra based on these foundations in fact.

Key words: Bogoslovska smotra, theology, tradition, vision, scientificity, ecclesiality.